

Ferdinand Hodler (1853–1918)

Da la refusa a l'eroisaziun naziunala

■ Ferdinand Hodler è naschi a Berna sco figl d'in scrinari. Il 1867 ha el cumenzà a Thun in emprendissadi tar il pictur da vedutas Ferdinand Sommer. A partir dal 1872 è el i a scola tar Barthélemy Menn a Geneva. Alura èn suandads viadis e segiurns a Paris, Madrid e Minca. Il 1891 hai dà in scandal pervi da si'ovra «Die Nacht» ed il 1897 schizunt ina guerra d'art pervi da ses maletg da paraid «Marignano» en la sala d'armas dal Museum naziunal svizzer a Turitg. Ferdinand Hodler ha gi ses emprims gronds success a Paris ed a Vienna. Grazia a la fin da la disputa pervi dals frescos da Marignano e grazia al renum internaziunal ha la Svizra cumenzà plaunet a vesair en la pictura da Hodler la realisaziun dal siemi d'in stil naziunal. Hodler pareva d'esser il geni che Johann Caspar Füssli aveva descrit il 1779: in artist senza directiva ed imitaziun. Cumpareglià cun

tschels artists svizzers che s'orientavan tut tenor la moda vers Düsseldorf, Roma, Paris u Minca, facheva Hodler in'impresu genuina ed autonoma, tutfatg indigena. Il 1917 ha el dastgà giudair in success triumfal a chaschun d'ina retrospectiva en la Chasa d'art a Turitg.

Uffanza

Hodler ha gia en si'uffanza vivi la povradad, la miseria e la stenta desperada da cuntanscher in'existenza burgaisa. Ditg hai gi num ch'el saja naschi a Berna en il «Käfigturm», la praschun amez la citad. En vardad era sia mamma, figlia d'in pur da Langenthal, cuschiniera e cuschinava per ils praschuniers dal «Käfigturm». Ses um, in scrinari, pruvava d'engrondir ses lavuratori ad ina «firma». Il 1858 sa domiciliescha il bab a la Chaux-de-Fonds cun la speranza da «puadair fundar in'impresa cun in partenari». In onn pli tard arriva er la famiglia en il center industrial prosperant dal Giura.

Anc il medem onn, il 1860, mora Johann Hodler da tubercolosa. La mamma turna cun ils uffants a Berna e marida là il vaiv e pictur da decoraziuns Gottlieb Schüpbach. Hodler empra tar el il mastergn da pictur, fa il gidanter e pictura tavlas per butias. Suentar che la famiglia era crudada en miseria en consequenza da plirs concurs, sa domiciliescha Schüpbach a Steffisburg, ses lieu d'origin. Là mora la mamma da Hodler il 1867. Circa da quel temp entra Hodler en la scola secundara da Steffisburg.

Thun: Ferdinand Sommer

Schüpbach è probablamain stà quel ch'ha enconuschì il talent da ses figliaster ed al ha tramess a far l'emprendissadi tar ses enconuschent, il Tudestg Ferdinand Sommer a Thun. Qua n'ha Hodler betg empra d'observar, mabain da copiar il pli spert pussaivel. La differenza tranter ils maletgs da Sommer e quels da Hodler

Eroissem naziunal: «Retratga da Marignano».

consista en la versadad dal «patrun» e las stentas da l'emprendist.

Sommer ha collià inschignusamain il biedermeier e l'idealisaziun romantica e correspundeva uschia al gust caracteristic dals turists en Svizra. El è in dals davos descendents dals maisters pitschens svizzers, ma er da Calame ch'aveva procurà a ses temp il pli aut renum artistic a la cuntrada svizra. Essend che Sommer duvrava per sia produziun da purtrets d'ielì motivs da Calame ch'el enconuscheva da litografias, è Hodler vegnì qua per l'emprima giada en contact cun l'art dal renumà pictur da Geneva.

Geneva: Barthélemy Menn

L'ovra da Hodler exprima ina tensiun fritgaivla tranter l'iconografia svizra e l'expressiun artistica internaziunala a partir da quel mument che Barthélemy Menn ha scuntrà Hodler che copiava maletgs da Calame en il Musée Rath ed ha cumenzà ad instruir el. L'influenza dal milieu da si'uffanza e giuventetgna e da l'emprendissadi tar Sommer sa manifestescha en la tematica specificamain svizra da Hodler. Gia l'emprima da sias grondas cumposiziuns da figuras, cun las qualas Hodler è daventà famus, mussa la structura tematica correspundenta: il «Banchet dals gymnasts».

Il 1876 organisescha la Société des Arts da Genvra ina concurrenza da disegnar per ses giubileum da tschient onns. Ils participants pudevan eleger libramain il tema or da l'istorgia ed ils usits da Geneva. Cun il «Banchet dals gymnasts» ha Hodler reprenì la tematica da las festas federalas che giugavan ina gronda rolla en la vita culturala dal 19avel tschientaner, ma che n'avevan fin qua strusch animà ils picturs a grondas prestaziuns. L'idea per quest motiv ha Hodler chattà en il «Banchet» da Platon ch'el ha transponì en ina allocuziun durant ina scuntrada da gymnasts. Cun quest purtret, las duas variantas dal «Til dals lutgaders» dal 1882 ed il «Rütli modern» dal 1887 ha Hodler stgaf-

fi las picturas las pli impurtantas entaifer la tematica da las festas federalas. Cun il «Banchet dals gymnasts» ha Hodler guadagnà l'emprim premi da la concurrenza ex aequo cun Frédéric Dufaux ch'aveva inoltrà in maletg istoric. Suentar il «banchet dals gymnasts» ha Hodler represchentà anc trais giadas il motiv da la reuniun d'ina gruppa che taidla il discurs d'in oratur, magister u plevon, stgaffind in'atmosfera d'armonia.

Il parallelissem sco ensaina da Hodler

En ils onns novanta era Hodler amez il svilup d'in nov sistem cumpositoric. Sia basa eran las simmetrias. La translaziun la pli simpla per «simmetria» è «repetiziun». Quella pon ins cuntanscher spieglond, spustond e vulvend in motiv, creond uschia ina simmetria bilaterala, translativa u rotativa. Hodler era talmain superbi da si'occupaziun cun las cumposiziuns simmetricas ch'el ha vuli reservar in pled spezial: parallelissem.

En connex cun sias ovras sur da las simmetrias ha Hodler ditg che l'ovra d'art vegnia a revelar in urden nov che saja inent a las chaussas: l'idea da l'unitad. Il 1920 ha Paul Klee chattà per quai ina formulaziun eleganta: «L'art na reproduce scha betg il visibel, el al renda visibel.» Hodler, ch'aveva adina represchentà zunt fidaivlamain las figuras e las chaussas sa servind tut sia vita d'in instrumentari da principiant, na manegiava cun quai betg insatge introvertì e mistic, mabain la colliaziun da las furmas existentas cun in urden necessari. Il maletg dueva render visibel directamain l'idea da l'unitad, senza sa servir d'agids sco symbols ed allegorias. Precis perquai vegniva Hodler er uschè grit sch'ins al considerava sco in simbolist.

Tenor Loosli, il biograf, ha Hodler d'engraziar sias ideas dal parallelissem a l'instrucziun da Menn ed al natiralist Karl Vogt. Loosli citescha ils suandants plets da Hodler: «L'instrucziun da Karl Vogt m'ha intermedià dapli enconuschientscha

artistica e ritgezza interna che tut quai ch'jau legeva da quel temp e ch'jau hai legì fin oz davart l'art. El m'ha intermedià las reglas da la natira e m'ha mussà che tut quai che succeda en la natira è l'applicaziun repetida da leschas che restan adina las medemas.» Hodler ha applitgà questa teoria en l'art cun far da la repetiziun simmetrica ed alingiada da creatiras e furmas identicas ed equivalentas in princip estetic ed in allegoria universal.

Simmetrisaziun da figuras, da la cuntrada e da temas istorics

Sper maletgs da figuras sco «Euritimia» u «La vardad» ha Hodler lavurà intensivamain vi da la simmetrisaziun da la cuntrada. Savens ha el pruvà da stabilir simmetrias bilaterals da la pizza cun agid da la cumposiziun, da midadas subtilas da la furma, adattond las colurs u cun ina disposiziun ellipsoidala dals nivels. Ma en tut sias tentativas d'urden ha Hodler adina er vuli sa tegnair vi da las furmas existentas. El n'ha mai negligì la sumeglientscha da las chaussas e da las figuras. El n'è mai pli vinavant che fin tar simmetrias multiplas. In pass sco quel da Piet Mondrian ch'è passà da las furmas natirals a la represchentaziun da las direcziuns da basa, l'orizontala e la verticala, n'ha Hodler mai fatg.

L'ocasiun da realisar il parallelissem en si'expressiun la pli pura ha Hodler gi pir il 1911 cun l'incumbensa da picturar in maletg da paraid per la chasa municipala da Hannover. Quest maletg monumental dueva represchentar tenor il gjavisch dal mandant ils da Hannover ch'aprovechan la confessiun evangelica il 1533. Hodler ha preni la chaschun da represchentar l'«Umanitad», q.v.d. da manifestar l'accordanza spiertala e l'unitad d'opiniun. El cumbinescha il princip da retscha e da simmetria cun metter in oratur entamez las numerusas persunas radunadas che demussan cun maun auzà approvaziun unanima – e che fan dal maletg in «engirament dal Rütli».

Tranter realissem ed idealissem

La tenuta eroica e l'expressiun stinada dals engraders da Hannover stat a la fin d'in svilup ch'ins po seguir dal «Guerrier grit» dal 1883/84 sur las figuras guerrilas aventurasas che Hodler ha creà per l'exposiziun naziunala dal 1896, fin als maletgs da «Marignano» per il Museum naziunal svizzer ed al purtret da «Tell», gea, schizunt en il «Tagliain», elegì per las bancnotas.

Ma gist la contribuziun expressiva da Ferdinand Hodler a la «Retratga da Marignano» ha provocà ina polemica iconografica nunditga che reflectescha la polaritad adina pli extrema ch'è dat tranter l'innovaziun stilistica ed ina iconografia patriotica sacralisada. La cumissiun dal museum criticava la cumposiziun insuffi-

zienta dals sbos da Hodler: empè da la retratga represchentia el ina «stupenta bastunada», la «fidaivladad istorica» na bastia betg. A questa opiniun s'opponiva quella da la cumissiun d'art ch'aveva tschernì sia contribuziun e che defendeva il realissem crudavel da Hodler.

Il puntg da vista dals adversaris s'orientava vi da la pictura nobla e docta. Ils battids sanguinus da Hodler, vestgids cun costums sbagliads e munids cun las faussas armas, parevan da far beffa da quell'opiniun. Hodler aveva violà la lescha da la buna maniera che scumandava la represchentaziun da chaussas crudavilas e disgustusas. La lunga cuntraversa naziunala enturn ils frescos ch'ha sfurzà Hodler da modifitgar cuntinuadamain sias skizzas, ha finalmain eliminà da «Marignano» ils aspects crudavels e disgustus da la guerra. Tar il fresco executà cun il consentiment dal Cussegl federal manca exactamain la funcziun critica.

Hodler – il «stil naziunal»

Hodler ha chattà d'ina vart in'approvaziun entusiasmada, da l'autra vart ha el però er provocà ina ferma refusa, e quai tant en Svizra sco a l'ester. Pir durant ils davos decennis è la discussiun engaschada enturn Hodler sa midada en admiraziun.

Cun sia pictura ha Hodler encurunà la cuntrada svizra da muntognas e lais sco er l'istorgia svizra (tranter auter cun ses renumà maletg da Tell). El è suenter Urs Graf e Niklaus Manuel l'emprim e sulet ch'è stà bun da colliar ils dus tschertgels da temas naziunals represchentativs en la

Autopurtret dal 1912.

pictura, uschia ch'ins resenta l'entira ovra sco in'ovra «naziunala».

Il destin para d'avair predestinà Hodler en ils pli differents secturs sco represchentan da l'entira Confederaziun. Hodler nascha a Berna sco Svizzer tudestg, entra però en l'emprima classa a La Chaux-de-Fonds, en la Svizra franzosa. Cun 18 onns elegia el Geneva sco domicil e resta là fin a sia mort, sa senta però adina lià fitg strengamain cun Berna e la Svizra tudestga. A las cuntradas da la Surselva Bernaisa, dal Lai da Geneva, dal Vallais e da l'Engiadina ha el dà ina transfiguraziun artistica singulera. Er en il Tessin ha el picturà.

Sco encendent d'ina simpla famiglia da mastergnants s'avanza el plaun a plaun en las classes socialas pli autas e cuntanscha in renum internaziunal. Quest grond spazi social ch'el ha percurri s'exprima il pli directamain en ses purtrets da mastergnants ed abitants da chasas da povers d'ina vart fin a Carl Spitteler ed al general da l'armada Wille da l'autra vart.

Hodler tranter simbolissem e jugendstil: «Il di» (1900).

La preschentaziun:
Dossier «Ferdinand Hodler»

Dapli infurmaziuns:
chatta.ch/? hiid=2908
www.chattà.ch